

Peter Aaboe Sørensen

Tonen i tanken

- K. E. Løgstrups musikalske fordring

Hvis vi filosofisk set forsøger at gøre tanken til genstand for sin egen undersøgelse, så gør vi samtidig den grunderfaring, at tanken uvægerligt har en flygtighed over sig: den er springende, skiftende og upræcis i sin idelige variationstrang. Måske skyldes dette træk i bund og grund tankens abstrakte karakter, at den altid ernærer sig af at se bort fra noget for at kunne se noget andet, men herved ser den allerede henover dette i sin egen videre selvudfoldelse. Det kan derfor være vanskeligt at holde en tanke fast over tid i vores bestræbelse på at tænke den til ende. Denne tankens fundamentale flygtighed har K.E. Løgstrup leveret et præcist signalement af i værket *Kunst og erkendelse*. I forbindelse med en skelnen mellem et handlingsliv, der er regelmæssigt og afgrænset, og et bevidsthedsliv der er fluktuerende og ubestemt, lyder det:

"Lad mig tage et så simpelt eksempel som muligt. Fra hvor vi bor har jeg et kvarters gang til postburet, og da vor hund har bidt postburet i benet – han kørte på knallert – må jeg selv hente og bringe posten hver dag. Jeg går den lige vej derned og den lige vej hjem, hvis ikke min kone har givet mig en liste over varer som jeg skal tage med hjem, så går jeg gennem landsbyen og går ind, den ene dag hos købmanden, den anden dag i brugsen, for sådan bærer alle sig ad, alle handler begge steder. Mit handlingsliv, eller mit foretagsomme liv skulle jeg hellere sige, er regelmæssigt, målbevidst og konformt. Mit bevidsthedsliv er ligeså springende, flagrende og konfust." (Løgstrup 1983, p. 18)

Løgstrup spørger i forlængelse heraf, hvad det er, bevidstheden beskæftiger sig med og ikke mindst til umuligheden af efterfølgende at forsøge at tilvejebringe en rekonstruktion af dette uhyre varierende indhold. En rekonstruktion og en registrering der, hvis den overhovedet lader sig gøre, nødvendigvis må implicere en stilisering og dermed en forskydning af indholdets faktiske

udfoldelse. Et problem der fundamentalt set grunder i tankens flygtighed og som yderligere beskrives således:

"Jeg gik og tænkte på et problem i det foredrag jeg skulle holde i Bakkebuset, og hvordan jeg, når jeg fik tid til at vende tilbage til det, kunne udarbejde dets sammenhæng med andre problemer, som jeg også har været optaget af, og jeg spekulerede på, hvad jeg måske skulle læse for at komme videre med problemkomplekset. Abrupt bryder mine overvejelser af. Min min kone nu også har husket at ringe og bestille hotel, jeg skal huske at spørge hende, når jeg kommer hjem. Så skyder fornøjelsen op i mig ved, at den kolde vind har lagt sig, at der ingen biler er på vejen, at solen skinner og at jeg har udsigten over havet til Hjelmsø. Lige så pludseligt fordrives fornøjelsen af ærgrelse over, at fakultetsmøder altid skal vare så længe – 6 timer – og jeg går og hidser mig op over det. Det griber jeg mig i og får den tanke, at det er uretfærdigt mod det gode vejr at gå og tænke på fakultetsmøder i det, hvorefter jeg giver mig til at overveje, hvad jeg skal tage fat på, når jeg kommer hjem, om jeg først skulle se at få den korrektur af vejen. Og så videre, og så videre. Frem og tilbage, i alle retninger, ud og ind og op og ned har min tanke skudt ud. Intet er den blevet ved." (Løgstrup 1983, p. 18-19)

Tankens flygtighed udtrykker således for Løgstrup bevidsthedens mobilitet, en bevægelighed og flytbarhed der på den ene side rummer en grænseløs åbenhed og spændvidde og på den anden side vanskeliggør en mere vedvarende fokusering. En flygtighed der implicerer følgende i forholdet mellem handlingsliv og bevidsthedsliv:

"Men hvor vidt omkring tanken end har været under uafsladelige selvafbrydelser, een ting har ikke været i min bevidsthed, og det er at jeg er på vej til posthuset." (Løgstrup 1983, p. 19)

For Løgstrup gælder det, at de hensigter, mål og planer, vi udfolder i fortagsomhed og med vore handlinger, muliggør en orientering i verden på baggrund af en række udeladelser, der er forudsætningen for at vort liv kan blive historisk. Og pointen er, at det er handlingslivet, der frembringer dette og netop ikke bevidsthedslivet. Alligevel er der en intim forbindelse mellem handlingsliv og bevidsthedsliv, fordi handlingslivet netop tilkommer sine hensigter, mål og planer fra bevidsthedslivet. Til gengæld griber handlingslivet ikke uafsladligt ind i bevidsthedslivet, men lader dette være i sin integritet og føre dets ophøjede egetliv i al dets omskiftelighed. Men samtidig holder handlingslivet sammen på vores tilværelse ved netop at udelade langt det meste af bevidsthedslivet i kraft af en sammentrækning og kondensering af dette.

I forlængelse af disse overvejelser rejser det interessante spørgsmål sig om der overhovedet gives en forankring af bevidsthedslivet, der netop ikke elimi-

nerer dets fluktuation, men derimod korresponderer med det? Det er her, at tonen kommer ind, og i forlængelse heraf det man kunne kalde for Løgstrups musikalske fordring¹. Tonen har nemlig det væsenstræk ved sig, at samtidig med at den bliver til, så hører den op, eller at den i sin udfoldelse er uafsluttelig forbigående, og den er derfor i streng forstand ikke varende. Der er et processuelt udfoldelsesaspekt i tonen, der kan analogiseres med tankens flygtige variation, og den musikalske fordring ligger mere præcist i tonen som tankens momentvise fastholdelse af det ubestemte, og som muliggør erfaringen af dette ubestemte uden samtidig at ophæve det som ubestemt. Idet tonen således bliver tankens musikalske fordring, så bliver tonen for Løgstrup tillige det, der såvel besinder, som frisætter tanken, og i værket *Vidde og prægnans* lyder det:

”To ting er ejendommelig for lyd og lydskikkelsen. Den er legemlig, og den klinger ud. Fordi lyden er legemlig, er den i stand til at give tanken bestand. Takket være sin legemlige lydskikkelse kan ordet oplagre betydning, og blive bærer af betydning. Fordi lyden klinger ud, giver den tanken fri til dens næste skridt.” (Løgstrup 1976, p. 16)

Tonen i musikken

Løgstrups interesse for tonen har mestendels som udgangspunkt et sprogfilosofisk forlæg, og han reflekterer over den ofte oversete kendsgerning, at talens sanselige medium er lyden². Lyden udfolder sig over tid, og hørelsen er tidens sans. Lyden fører sig selv videre, fylder tiden ud, og den bliver dermed til tone, der stemmer sindet. Et moment der tillige bliver meningsbefordrende:

”Fordi, det er den vekslende videreførende tone, som taler skylder sin fart, bliver det tonen, der kommer til at befordre talens mening, ”før” det bliver de enkelte ords betydninger.” (Løgstrup 1976, p. 11)

Det er således i kraft af tonen, at meningen i det talte udsiges og tonen stemmer sindet, der samtidig stemt erfarer tonens egen mening. Talens mening fremgår i kraft af sanseligheden i den vekslende tonens differentiering af lyden, og dette sanselighedsaspekt er afgørende for Løgstrups refleksioner over forholdet mellem tale og musik. For såvel talen som musikken gælder det, at begge trækker veksler på den sanselighed i form af lyd, der gør sig gældende i tonen. Men i talen og dens tone viser lyden på en måde væk fra sig selv og ud i meningen, hvorved lyden og tonen bliver til medium for talen, der udfolder sig i en verden, der altid allerede er der uafhængigt af talens meningfulde tilskrivelse. Om musikken gælder det tværtimod:

"I musikken skaber tonerne derimod deres egen fiktive verden. Den helhed af form, som forbindelserne mellem tonerne skaber, har sit eget fiktive rum." (Løgstrup 1976, p. 14)

Musikken udgør på denne vis sit eget enestående og selvstændige rum uden nogen udvortes og bestemte referencer, og det er i denne ophøjede integritet, at musikken så at sige spiller os en radikal anderledes erfaringsdannelse i hænde.

Selvom Løgstrups interesse for det æstetiske felt ikke primært ligger ved musikken, så er det alligevel bemærkelsesværdigt, at han allerede i en artikel fra 1938 under overskriften *Hverken musikalsk eller umusikalsk* i kimform udfolder musikmetafysiske refleksioner, der først senere i forfatterskabet vinder et nærmere indpas. I denne artikel foretager Løgstrup en sammenstilling af tonerne med hverdagslivets tale med henblik på en musikforståelse, og det forbindende mellemlid er den rene umiddelbarhed:

"Det kan først forandres den Dag, da vi simpelthen lytter til Tonerne, som vi lytter til Hverdagslivets Tale, der er lutter Umiddelbarhed, og ikke først giver Form til noget finere – en Sandhed – bag Ordene. Det ligger alt sammen i Tonerne, som alt ligger i Ordene. Der er intet at oversætte." (Løgstrup 1938a, p. 1)

Musik er altså ikke abstrakt tale, men er derimod umiddelbar og ligetil i sin fremtrædelse, hvorved den ikke er et rent og skært akkompagnement til stemninger, men derimod rummer sin egen og i sidste ende ubeskrivelige umiddelbarhed. En umiddelbarhed der udtrykker erfaringsdannelsen af en ubrudt enhed i forholdet til verden, erfaringen af en dybere sammenhæng i tilværelsen som mennesket uomtvisteligt befinder sig altid allerede indfældet i.

Musikken og sproget har det sanselige stof i form af lyden til fælles, men musikken har alligevel for Løgstrup et langt mere intimt forhold til lyden, end sproget har det. For sprogets vedkommende forbliver lyden kun lyd. For musikken gælder det, at denne er en rendyrkelse af lyden i selve dens tonekvalitet, en virkeliggørelse af tonens uendelige mulighed. Løgstrup indfører yderligere en forskel mellem lyd og tone. Lyd er altid lyd af et eller andet, af noget bestemt. Tonen derimod er lyden i dens rene kvalitet ganske uafhængigt af, hvad den er lyd af. Derfor kan følgende præciseres:

"Sprogets sanselige Stof er ikke Lyden i dens Tone-Kvalitet, men kun som "Lyden fra" den menneskelige Strube og Mund; Artikulationen af denne Lyd i Talen er Sproget. Musikkens sanselige Stof er ogsaa Lyden, men ikke som "Lyd af" noget, men i dens Tone-Kvaliteters uendelige Muligheder og i deres indbyrdes Lovmæssighed." (Løgstrup 1938a, p. 3)

I alt kunst har det sanselige stof og dets iboende lovmæssighed opmærksomheden; hvor farven og formen drager i maleriet, da er det tonen i musikken. Det sanselige stof udfoldes og rendyrkes i dets egen skønhed og i denne skønheds lovmæssighed. Derfor er det den sanselige umiddelbarhed, der så at sige ”taler” i musikken, og som har al opmærksomheden, idet den udtrykker erfaringen af skønhed som den ubrudte enhed i forholdet til verden, og som tanken må besinde sig på:

”Netop fordi det sanselige Stof, Tonen og den Lovmæssighed, der betinger Skønheden, har Opmærksomheden, indesluttet Tanken eller den sjælelige Bevægethed ganske i den musikalske Helhed.” (Løgstrup 1938a, p. 3)

Musikken indeslutter for Løgstrup momentvist tanken og muliggør, at tanken på trods af sin flygtighed alligevel kan træde vande for en stund uden at størkne. Tanken forlenes hermed i bund og grund med mulighedsebetingelsen for erfaringen af, at der ligger noget uden for tanken selv – eller at tanken hermed er metafysisk anlagt.

Tonen i sproget

Løgstrups musikmetafysiske refleksioner er funderet i at musik ligner sprog, men musik er ikke sprog³. Tonen er det, der såvel frisætter, som besinder tanken, og hvis dette dobbeltaspekt forskydes ind i en sprogfilosofisk sammenhæng, er det interessant at se dets betydning i hans refleksioner over forholdet mellem sproget og tænkningen. I vores måde at være til på lever vi ifølge Løgstrup i en verden der er offentlig og fælles, og det er den netop i kraft af sansningen og sproget:

”Som regel spørger man om, hvordan vi fra vor private bevidsthedsfjære når ud til en verden, der er offentlig og fælles, men for den sags skyld kunne man lige så godt spørge om, hvordan vi, der lever i en offentlig og fælles verden, bliver til væsener med et privat og individuelt bevidsthedsliv. I hver fald lever vi på én gang i en verden, der er fælles og offentlig, og i en tilværelse, der er privat og individuel. Den ene kendsgerning er så fundamental som den anden.” (Løgstrup 1984, p. 131)

Det er altså som følge af, at verden er fælles og offentlig, at vi som enkeltpersoner er afstand af den. Vi forholder os til den i handling og med handlingens afstand. Hvad der er privat og individuelt, forholder vi os derimod afstandsløst til. Det, som Løgstrup ønsker at pointere, er, at det at tænke en tanke er en dobbeltsidig foregang. Det er på den ene side en snæver individuel og privat

foregang, hvor der frembringes identitet mellem den individuelle og private bevidsthed og tankeindholdet. Men på den anden side gør tænkningen, netop fordi den er sproglig, tanken fælles og offentlig. Og pointen er, at dette gør sig gældende samtidigt:

"Tankens private og offentlige tilstedeværelse dækker hinanden. Den ene driver ikke den anden ud." (Løgstrup 1984, p. 132)

Løgstrup gør i forlængelse heraf opmærksom på, at tænker vi en tanke, der eksempelvis er undfanget af Kant, så tænker vi den samme tanke, som han tænkte, i den forstand, at hans undfangelse af tanken var en sproglig udfoldelse, der anbragte den i en offentlig og fælles verden. Hvad vi derimod ikke tænker, er undfangelsens mere snævre og private betingelser, der gjorde sig gældende hos Kant på hans tid. Det er således ikke den private og individuelle bevidsthed, der forlener tanken med konsistens og gør, at vi kan fæste lid til, at den tanke, vi tænkte i går, også er den samme i dag. Hertil er variationen og omskifteligheden for stor.

Det er derimod udfoldelsen af tænkning i form af fællesgørelse og offentliggørelse, der så at sige opretholder tanken over tid, og i den forstand tænker vi altid for Løgstrup på hinandens vegne og kan ikke andet, som følge af at vi er anvist på sproget. I denne forstand besidder tænkningen følgende afgørende træk:

"Tankeakten er privat; det er mig, det er dig, der fuldbyrder tankeakten, og ingen anden. Indfaldet, associationen, koncentrationen, tankeflugten er min, eller den er din, ingen andens. Men så godt som alt, hvad tankeakten beskæftiger sig med, er fællesmenneskeligt og offentligt." (Løgstrup 1984, p. 132)

Pointen er her, at selve tænkningen som tankeakt er noget, der angår og overgår den enkelte som den enkelte. I snæver og streng forstand kan tænkningen således kun finde sted i og med den enkelte, som noget den enkelte udfolder, men som samtidig sker med den enkelte, og som tillige er båret af en spontanitet, der her skal forstås som utvungethed. Men i den selvsamme forbindelse finder der en overskridelse sted af den enkelte som den enkelte sted i kraft af tænkningens sproglige udfoldelse og fællesgørelse, og derfor gælder det:

"Verden er lige fælles og offentlig i enrum som i en mundtlig eller skriftlig udveksling af vore tanker om emnerne og vore reaktioner på dem." (Løgstrup 1984, p. 132)

Dette sprogs fællesgørelse får ydermere sin betydning fra tonen. Enhver lyd

spænder høresansen samtidig med, at den stemmer sindet, og denne stemthed har kvalitet. Lydens stemning af høresansen er lige præcis tonen, og dette gælder også lyden i den sproglige skikkelse. Talen har sin tone, en tone der netop forlener ordene med betydning, og som udgør mulighedsbetingelsen for at forstå, hvad der bliver sagt:

"Uden den indstilling til hele meningen og hensigten med talen, som tonen giver, ville forståelsen gå gennem gætterier og misforståelser, måtte hentes tilbage fra afveje og ville komme hinkende og haltende langt bagefter talen. Synkroniseringen af den enes tale og den andens forståelse af den sørger tonen for." (Løgstrup 1983, p. 10)

Tonen mellem skabelse og tilintetgørelse

Musikken forstået som udfoldelsen af tonen har endvidere det væsenstræk, at den så at sige fylder rummet helt og aldeles ud samtidig med, at den succesivt forløber i tiden. Derfor bliver det interessant at sammenholde Løgstrups musikmetafysiske refleksioner over tonens betydningsfuldhed med forholdet mellem skabelse og tilintetgørelse.

For Løgstrup er det et bemærkelsesværdigt og grundlæggende træk ved vores tilværelse, at i det øjeblik noget bliver til, bliver det til for at forsvinde. Strengt taget bliver alt det, som vi foretager os, til fortid i selvsamme øjeblik, som det er blevet til, og hvad der engang er forsvundet kommer aldrig tilbage igen. Når vi ikke er særlig opmærksomme overfor denne uafsladelige forsvinden, er det fordi, vi forsøger at overvinde den ved at bringe sammenhænge til veje: Vi lægger planer for fremtiden og med erindringen og historien holder vi sammen på fortiden. Men dette forhindrer ikke, at det forår vi oplever, lever vi væk, indtil det er blevet sommer, efterår og vinter. Det liv vi lever med os selv og hinanden, lever vi væk indtil døden tager over. Hånd i hanke med at noget bliver til i verden går tilintetgørelsen. Eller med andre ord: Skabelse og tilintetgørelse går ånd i ånd med hinanden.

Løgstrup skelner endvidere mellem menneskets tilværelse og universets væren. Forskellen er blandt andet, at medens vort liv iler ind i intetheden, da gælder det, at meget af det, der udfolder sig i universet, skrider ind i intetheden med en nærmest ufattelig langsommelighed. I den menneskelige tilværelse sejrer tiden i sidste instans, og tilintetgørelsen får det sidste ord. På rummets univers preller modsat tilintetgørelsen og tiden af. Det vil sige, at for menneskets vedkommende fuldendes tilintetgørelsen, fordi personen i sidste instans fuldstændig tilintetgøres og uigenkaldeligt forsvinder. Intetheden er og bliver et uomgængeligt grundvilkår:

“Det vilkår for vor tilværelse, der er manifest i tiden, er, at intetheden følger i hælene på os, så tæt så der ikke er et åndepust mellem liv og intet. Alt hvad vi lever, lever vi væk i intet. Vi lever fremadrettet for at leve den fremtid, der kommer til os, væk bagud i fortidens intet.” (Løgstrup 1978, p. 38)

Det er altså med tilintetgørelsen, at tiden bliver til, hvilket vil sige, at tiden er en udtrykkelig manifestation af tilintetgørelsen. Vi oplever og erfarer, at hvad, der er til og består, nu har ændret sig og ikke mere er til. Men det er udviklingsgangen i erfaringsdannelsen, der her for Løgstrup er afgørende. Det er nemlig ikke ud fra det værendes forgængelighed, at vi erfarer, at det overhovedet er til:

“Det er omvendt, intethed og død ved vi kun af som savn af, hvad der engang var til og bestod og nu ikke mere er til. Livet er ikke til med forlov af døden, væren er ikke til med forlov af intet.” (Løgstrup 1978, p. 38)

Liv er i denne forstand udskudt død, væren er udskudt tilintetgørelse og den baggrund, hvorpå dette udfolder sig, betegner Løgstrup som en metafysisk vished. En vished der udtrykker, at absolut betydning og tilintetgørelse uvægerligt hører sammen - også i forhold til individets skabelse:

“Absolut betydning er ikke noget individet kan give sig selv, det er heller ikke noget som individerne kan give hinanden. Absolut betydning kan ikke give sig som et resultat af en vedtagelse, overenskomst eller traktat - det ville være som at trække sig selv op ved hårene - absolut betydning må individet have i forvejen og andet steds fra.” (Løgstrup 1984, p. 103)

Tanken om tilintetgørelse er for Løgstrup forbundet med tanken om skabelse i den jødisk-kristne forstand. Det velkendte filosofiske spørgsmål om, hvorfor er der overhovedet noget og ikke snarere intet, er kun mulig på baggrund af en filosofisk tænkning, der har sin fundering i kristendommen. Modsætningen mellem Platon og kristendommen kan angives ved, at for kristendommen hører forandring og tilintetgørelse uvægerligt sammen. For at noget overhovedet kan blive til, må noget gå til. For Platon forholdt det sig omvendt. Her hører forandring og evighed sammen. For at noget overhovedet kan blive til, må det være blevet til af noget, der altid allerede har været til. Tanken om intetheden og om døden som det uafvendelige ophør af liv er ingeniunde for Løgstrup en selvfølge, og skabelse og intethed kan kun tænkes i forbindelse med og på baggrund af hinanden:

“Tanken om intetheden er ligeså mærkelig som tanken om skabelse, og de to tanker kan ikke skilles ad. Tanken om intetheden føres først til ende i og med tanken om, at hvad der er til skabes så længe det er til, med andre ord at der skal en evig magt til at holde det intetheden fra livet, og det for hvert øjeblik det er til.” (Løgstrup 1978, p. 58)

Dette betyder, at så længe noget overhovedet er til, holder en skabende magt det intetheden fra livet, indtil det overgives til intetheden. Det liv, som vi lever med os selv og hinanden, lever vi i kraft af, at det er os skænket. Denne skænkethed medfører for Løgstrup, at vi fundamentalt set lever et liv i glæde, fordi vi har modtaget det og ikke selv er ophavet til det. Om denne glæde skriver han meget poetisk i 1938 under overskriften *Elsk jeres Fjender!* i Kirkeblad for Sandager-Holevad :

”Fordi det ejendommelige ved Glæden er, at den kan vi ikke beholde hos os selv. Saa kvæles den. Glæden kan kun leve af at ytre sig. Ligesom Kilden kun kan blive ved med at være Kilde ved stadig at strømme ud. Glæden er altid større, end vi selv er. En Glæde, som kunde rummes i os selv, det er ingen Glæde, men Tilfredshed, og det er noget helt andet. Vi maa skelne mellem Tilfredsheden, der er Glædens kvalte Kadaver – og saa den levende Glæde selv.

Elske vor Fjende kan vi ikke beslutte eller overvinde os selv til. Det kan kun Glæde faa et Menneske til. Men er Glæden stærk nok dertil, saa er det ogsaa det letteste af alt. Og det kommer af, at Glæden er en Kilde, der for at leve stadig maa ytre sig. Saa naar et Menneske møder sin Fjende saa maa Glæden, hvis den skal blive ved med at leve, strømme ud over ham.

Hvis vi vilde ove os i at skelne mellem den døde Tilfredshed og den levende Glæde, saa vilde vi opdage, at det vi glæder os over, altid er det skabte. Glæden kommer uden vi ved af det, gennem vort Syn og vor Hørelse som Glæde over Lys og Landskab og Toner. Eller som Glæde over den modtagne Medmenneskelighed. Glæde er den rene Modtagelse. Glæden er uden Beregning; det glædelige er ikke det brugbare, men det er det, vi ikke kan gøre noget som helst andet med end – modtage. Glæden er Glæde over det skabte.” (Løgstrup 1938b, p. 3)

Analogien mellem musikkens udfoldelse og så forholdet mellem skabelse og tilintetgørelse ligger mere præcist i, at tonen – som tidligere vist - har det væsenstræk ved sig, at samtidig med at den bliver til, så hører den op:

”Men medens tonen lyder, er den uafsluttelig forbigående, og altså ikke varende.” (Løgstrup 1978, p. 14)

Et er for Løgstrup, at en tone klinger af, tonen er der stadigvæk om end kun

som en efterklang. Helt afgørende anderledes er det, når tonen holdes tilbage uden reelt at være tilstede. Dette betegner Løgstrup som retension, hvilket vil sige en bevidsthed om det umiddelbart forgangne, og det beskrives således:

"Medens efterklangen er en svag nærværende tone, til stede for iagttagelsen, er den retentionelle bevidsthed en bevidsthed om tonen som forgangen og udgøres af ikke af tone-fornemmelsen. Tonen holdes derfor også tilbage i dens usvækkede lydstyrke." (Løgstrup 1978, p. 21)

Tonen kan her udlægges som et sindbillede på, at det skabte der foreligger, men som ikke længere er til grundet tilintetgørelsen, dog alligevel i vores bevidsthed er til i sin usvækkede kraft netop som skabt – hvilket jo præcis er den ufravigelige forudsætning for, at tilintetgørelsen overhovedet kan finde sted. Tonens udspænding mellem skabelse og tilintetgørelse og den tilblivelsesakt, som dette manifesterer, er for Løgstrup analog med det under, verden er i kraft af dens uudgrundelige gådefuldhed. En gådefuldhed der viser, at det betydningsfulde i verden ikke er, hvad verden er, men *at* verden overhovedet er. Den musikalske fordring i form af tonen i tanken er således udfoldelsen af en form for filosofisk tænkning, der ud fra en metafysisk selvbesindelse på verdens gådefuldhed i én og samme bevægelse formår at være begrebløst strukturerende.

Litteratur

- Adorno, Theodor W.: (2003) *Musikkfilosofi*, Pax Forlag, Oslo
- Løgstrup, K.E.: (1938a) *Hverken musikalsk eller umusikalsk*, Nationaltidende 19. januar 1938
- Løgstrup, K.E.: (1938b) *Elsk jeres Fjender!*, Kirkeblad for Sandager-Holevad Nr. 9, september 1938
- Løgstrup, K.E.: (1956) *Den etiske fordring*, Gyldendal, København
- Løgstrup, K.E.: (1976) *Vidde og prægnans. Metafysik I*, Gyldendal, København
- Løgstrup, K.E.: (1978) *Skabelse og tilintetgørelse. Metafysik IV*, Gyldendal, København
- Løgstrup, K.E.: (1983) *Kunst og erkendelse. Metafysik II*, Gyldendal, København
- Løgstrup, K.E.: (1984) *Ophav og omgivelse. Metafysik III*, Gyldendal, København

Noter

- 1) Der er for Løgstrup endvidere en sammenhæng mellem tonen og den etiske fordring i kraft af at der i tiltalen anslås en bestemt tone, hvorved den talende overskrider sig selv i forhold til den anden. Der er således en etisk fordring i tonen selv: "Hvorfor fordringen – uudtalt – går ud på, at der tages imod een selv ved at ens tone tages op. Ikke at høre eller ikke at ville høre ens anslåede tone betyder derfor, at ens selv overes, for så vidt det er een selv, der har povet sig frem i den." (Løgstrup 1956, p. 24)
- 2) Den følgende fremstilling af forholdet mellem tone og musik hos Løgstrup

finder sted på baggrund af mine tidligere kortlægninger i artiklerne *Åbenbaringen af den hørbare verden – Wittgenstein og K.E. Løgstrup* (Slagmark nr. 38, efterår 2003) og *Listening Rationality* (The Løgstrup Archive's Newsletter No.3, Summer 2003). 3) Her er der en interessant parallel mellem Løgstrup og Adorno. Adorno gør i essayet *Fragment über Musik und Sprache* fra 1956 netop opmærksom på analogien mellem musik og sprog, men pointerer samtidig at musikkens sproglighed opfyldes, idet den fjerner sig fra sproget: "Skal musikalsk struktur eller form imidlertid være mer enn didaktiske skjemaer, så er de ikke noe som omfatter innholdet udvortes, men noe som er innholdets egen bestemmelse, som en åndelig sådan. Musikk er meningsfull jo mer fullkommen den bestemmer sig selv på denne måte – ikke når dens enkeltmomenter allerede symbolsk udtrykker noe." (Adorno 2003, p. 15)